

ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ОСНОВІ ФОРМУВАННЯ ЕКОПОЛІСУ

Мельник Л.Г., доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та бізнес-адміністрування

Шкарупа О.В., кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування
Сумський державний університет

Освіта виконує цілий ряд важливих для суспільства функцій, які спрямовані на розвиток і в майбутнє. Однією з таких функцій є формування готовності суспільства до протистояння глобальним викликам, зокрема тим, які породжені розвитком самої людської цивілізації і виникли у другій половині двадцятого століття. На наш погляд, лише озброєне сучасними знаннями суспільство зможе знайти адекватні розв'язання глобальних проблем і визначити шляхи свого подальшого розвитку, що є основоположною ідеєю освіти в інтересах сталого розвитку.

Сталий розвиток є основою ефективної еколого-економічної діяльності, зумовленої розвитком техніки і технологій. Об'єктивна необхідність формування стійкого середовища вимагає вивчення і створення нових механізмів ефективного господарювання з урахуванням екологічного чинника.

Напрями формування освітніх програм для сталого розвитку мають особливу актуальність. З огляду на тривалі традиції екологічної освіти, необхідно переорієнтувати її потенціал на цілі сталого розвитку на основі комплексного підходу, який стосується і багатьох інших галузей знань. Освіта для сталого розвитку за своєю суттю має міжгалузевий характер і охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти, а тому не може бути виключною прерогативою освітнього сектору.

При цьому пропаганда та використання передового досвіду мають враховувати місцеві, національні та регіональні умови і особливості, а поважання прав людини та визнання культурного розмаїття мають стати невід'ємними компонентами досягнення цілей сталого розвитку. Особливого значення набувають моральні аспекти освіти, зокрема для визнання рівності між поколіннями, у межах одного покоління, а також тендерної рівності. Ї практичному відношенні це важливо для визнання відповідальності одним з найістотніших аспектів моральності в питаннях виробництва і споживання.

Серед основних ідей трансформації системи освіти для сталого розвитку можна виділити такі:

- формування сучасного світогляду на основі сучасної екологічної картини світу;

- усвідомлення єдності всього живого і неживого у навколишньому природному середовищі, а також себе як частини цього середовища;
- розуміння розмаїття цінностей природи (матеріальної, інформаційної, естетичної та ін.);
- використання системного підходу до вивчення соціально-економічних і природних систем різного рівня організації;
- перехід від антропоцентричного підходу при вивченні природних процесів і явищ до ексцентричного і поліцентричного підходів;
- розуміння причин розбіжностей (виникнення екологічних; проблем) у системі природа - суспільство як невідповідність природних і соціальних законів;
- розуміння екологічної кризи як кризи культури;
- усвідомлення вибору в процесі діяльності, узгодженої з екологічними та моральними імперативами;
- виховання відповідальності за стан навколишнього природного середовища, свого здоров'я та здоров'я інших людей;
- розуміння необхідної гармонізації взаємовідносин суспільства і природи як соціальної проблеми.

Для того, щоб, освітні трансформації в контексті сталого розвитку були ефективними необхідно:

- розглядати їх у двох аспектах; через інтеграцію тематики сталого розвитку в усі відповідні навчальні дисципліни, програми і курси і через організацію занять за конкретними тематичними програмами та курсами;
- приділяти особливу увагу позитивному досвіду навчання, яке сприяє формуванню, врівноваженої поведінки, зокрема в освітніх установах, на робочих місцях, в сім'ї та суспільстві;
- зміцнювати співробітництво і партнерство між педагогічною громадськістю та іншими заінтересованими сторонами. Залучення приватного сектору і промисловості в освітні процеси буде сприяти розв'язанню проблем, пов'язаних з бурхливим розвитком технологій і змінами умов роботи. Налагодження тісних зв'язків між навчальним процесом і життям суспільства дасть можливість студентам здобувати додатковий практичний досвід;
- сприяти розумінню суті глобальних, регіональних, національних і місцевих екологічних проблем шляхом роз'яснення життєвого циклу природи, приділяючи основну увагу не тільки впливу на навколишнє середовище, а й соціально-економічним наслідкам;
- застосовувати широкий діапазон методів навчання, зокрема активних, орієнтованих на конкретні процеси і пошук рішень, адаптованих до потреб осіб, які навчаються. Крім традиційних методів, слід, зокрема, використовувати дискусії, створення концептуальних карт і карт сприйняття, філософське осмислення світу, роз'яснення ціннісних категорій, рольові та імітаційні ігри, підготовку сценаріїв розвитку, моделювання, ігри, інформацій

но-комунікаційні технології, тематичні дослідження, екскурсії та підготовку проектів, авалів успішного досвіду, вивчення негативного досвіду і т. ін.;

- підкріплювати освітні трансформації відповідними навчальними матеріалами, такими як методологічні, педагогічні та дидактичні видання, підручники, посібники, брошури, тематичні дослідження і приклади практичного досвіду, електронні, аудіо- та відеозасоби.

Таким чином, основна мета освітніх трансформацій для стало го розвитку - сприяння становленню всебічно освіченої, соціально активної особистості, яка сприймає новітні явища і процеси суспільного життя, має систему поглядів, ідейно-моральних, культурних та етичних принципів, норм поведінки, які б забезпечували готовність до суспільно-відповідальної діяльності та безперервної освіти в середовищі, яке швидко та динамічно змінюється.

На сьогоднішній день екологічна освіта - це результат взаємодії трьох основних освітотворчих факторів: сім'ї, навчальних закладів та засобів масової комунікації. Без такої єдності не можна розв'язати проблему неперервної екоосвіти. Розв'язати проблему екологічного виховання значно складніше, ніж вдосконалити систему екологічної освіти. Цей процес визначається не тільки сукупністю знань про особливості взаємодії суспільства з природою, але й охоплює широкий спектр найрізноманітніших людських якостей і характеристик, певний світогляд і світосприйняття, моральні, правові, екологічні, соціальні принципи та норми.

Необхідно виділити, деякі особливості та напрями вдосконалення освіти для сталого розвитку у вищих навчальних закладах: - освіта для сталого розвитку є наступним рівнем в системі безперервної багатоступеневої освіти:

- освіта для сталого розвитку має бути різноплановою, охоплювати всі рівні, бути організованою так, щоб забезпечувати потреби країни в кадрах, орієнтованих на реалізацію завдань сталого розвитку;

- освіта для сталого розвитку має розвиватися з урахуванням всіх аспектів екології, ресурсозбереження, екологізації культури, екологізації педагогічної, юридичної та медичної освіти;

- освіта для сталого розвитку має враховувати тріаду «доступність-вміння використовувати - вигідність».

Вигідне використання екологічних знань постає ключовою проблемою в сучасному суспільстві. Саме зазначена тріада і є тим істотним, який здатний бути рушійною силою екологічної трансферної свідомості суспільства.

Одним з оптимальних шляхів подолання цих проблем, тобто реалізації еколого-орієнтованої трансформації, є створення на території країни таких форм розвитку, як екополіс. На нашу думку, формування екополісу - це стратегічний напрям соціо-еколого-економічного розвитку території, в якому виробнича діяльність узгоджується з природними процесами та еколого-безпечним ставленням до навколишнього природного середовища.

У зв'язку з цим подальший розвиток екологічної освіти і виховання, підвищення його теоретичного рівня є одним з актуальних завдань під час формування екополісу. Результатом екологічно виховання є становлення екологічної особистості, якій притаманний екоцентричний тип -екологічної свідомості. Загалом можна сказати про те, що підвищення екологічної свідомості населення та формування етичного ставлення до навколишнього середовища є первісною ланкою у вирішенні основних завдань екополісу. Якщо людина в своїй щоденній діяльності не тільки засвоює екологічну інформацію, а й формує на її основі власні моральні принципи й норми, то в такому випадку інститути контролю за еколого-сприятливою поведінкою відіграватимуть вторинну роль у суспільстві. До того ж екологічна свідомість як частина суспільної свідомості відповідає принципу сталого розвитку, який забезпечує збереження світу для наступних поколінь, надаючи нашим нащадкам знання та розуміння необхідності збереження всього живого на Землі.

На відміну від природоохоронної діяльності, призначеної для розв'язання певних екологічних проблем, у процесі формування екополісу основною метою стає одержання прибутку від реалізації товарів екологічного призначення, які прямо чи опосередковано сприятимуть розв'язанню екологічних проблем.

Така еколого-орієнтована трансформація не відмінює і не підмінює природоохоронної діяльності, але посилює як у господарських суб'єктів, так і в управлінській системі бажання та мотивацію досягнення екологічних цілей.

Література:

1. Мельник Л. Г. Основи саморозвитку систем / Л. Г. Мельник // Механізм регулювання економіки, 2010. - № 2. - С. 12-20.
2. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учеб. / под. ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). - Сумы: ВТД «Университетская книга», 2007. - 1120с.
3. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учеб. / под. ред. проф. Л. Г. Мельника. - Сумы: ВТД «Университетская книга», 2009. - 1230 с.
4. Формування на території Сумської області ЕКОПОЛІСУ - науково-виробничо-освітнього комплексу з виробництва і реалізації товарів екологічного призначення (концептуальні положення). - Суми: ВТД «Университетская книга», 2003. - 36 с.
5. Шкарупа О. В. Екополіс «ЕкоСумщина»: аналіз напрямків реалізації та головних досягнень / О. В. Шкарупа, О. М. Цупро, О. В. Кубатко, О.І. Мельник // Механізм регулювання економіки - 2010. — Т.1. - № 3. — С. 53—62.

Мельник, Л.Г. Передумови ефективності освітніх трансформацій у контексті сталого розвитку на основі формування екополісу [Текст] / Л.Г. Мельник, О.В. Шкарупа // Національна система освіти для збалансованого розвитку: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 24 квітня 2012 р.): у 3-х т. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2012. – Т. 3 – С. 11-15.